

Prof. dr hab. Janina Kostkiewicz

Instytut Pedagogiki

Uniwersytet Jagielloński

Recenzja pracy doktorskiej mgr. Bartłomieja Krasnego nt. *Pedagogiczne konsekwencje ekologii mediów Neila Postmana* napisanej pod kierunkiem prof. dr hab. Stanisława Galkowskiego – przygotowana na zlecenie Rady ds. Stopni Naukowych Uniwersytetu Ignatianum w Krakowie

Media bez wątpienia mają dziś ogromny wpływ na życie kulturalne, społeczne, polityczne i rodzinne. Odgrywają wielką rolę we współczesnym świecie kreując politykę, kształtując obraz społeczeństwa, pośrednicząc w wymianie informacji, dóbr kultury, upowszechniając naukę; kreują idoli, autorytety i wzory do naśladowania, modyfikują system wartości. Media charakteryzując się wielką siłą sugestii: kształtują aspiracje życiowe, są uczestnikami życia codziennego, uczestniczą w ocenie edukacji i kierunkach jej zmian.

W zakresie wychowania, rozwoju sfery poznawczej człowieka, czy generalnie jego rozwoju osobowego, media odgrywają zarówno pozytywną, jak i negatywną rolę. Świadomość tego przekonuje nas, że podjęcie tematu *Pedagogicznych konsekwencji ekologii mediów Neila Postmana*, to wysoce użyteczny – zarówno w wymiarze teorii, jak i praktyki wychowawczej – projekt badawczy.

Drugim powodem użyteczności podjęcia kwestii *Pedagogicznych konsekwencji ekologii mediów* – jest sama postać Neila Postmana - z tych samych powodów, dla których ważne dla edukacji są prace Allana Bloom [m.in. „Umysł zamknięty. O tym, jak amerykańskie szkolnictwo wyższe zawiodło demokrację i zubożyło dusze dzisiejszych studentów” (1997)]. Ci amerykańscy reprezentanci współczesnego konserwatyizmu w edukacji zasługują na uwagę, choćby dla zapewnienia pluralistycznej równowagi wśród jej nurtów. Dlatego pogratulować trzeba środowisku Uniwersytetu Ignatianum zaistnienia w jego przestrzeni tego rodzaju badań.

Postman w swej konserwatywnej (jak u Blooma) krytyce kultury i wypracowanej koncepcji ekologii mediów, otwiera drogę do rozpoznania mechanizmów rządzących ludzkimi

umysłami i pokazuje jak pozostać w świecie cywilizacji – co Autor rozprawy komunikuje już we *Wstępie*. Konserwatyzm, będący dla Postmana bazą krytyki kultury, pozwolił apelować, by w nowej rzeczywistości mediów elektronicznych – kiedy obraz usuwa na drugi plan rangę słowa i piśmienności, a rozwiązania techniczne zniechęcają do wysiłku intelektualnego – zachować cokolwiek ważnego ze spadku po kulturze opartej na słowie, piśmie, posługującej się wstydem; zachować umiejętność samoograniczania się, przyjęcia odroczonej gratyfikacji, myślenia konceptualnego, łączenia historii z projektowaniem przyszłości, cenneści rozumu i miejsca dla hierarchiczności; jednym słowem zachować człowieka cywilizowanego... Uwagi zawarte we *Wstępie* tworzą dobre tło dla treści całej rozprawy doktorskiej.

Przedłożona do recenzji praca Bartłomieja Krasnego składa się ze *Wstępu*, pięciu rozdziałów rozwiniętych, *Zakończenia*, *Bibliografii* i *Netografii*, liczy łącznie 190 stron. Praca jest kompletna, napisana w dobrym, logicznym stylu, wysoce poprawnym językiem; przypisy, bibliografia, jakość prezentowanych analiz, przyjęty sposób narracji – wszystko to jest w pełni satysfakcjonujące, wykonane na dobrym poziomie i świadczy o dojrzałości badawczej Doktoranta.

Autor sformułował dwa cele badawcze. „Pierwszym z nich jest prezentacja i analiza koncepcji Neila Postmana, drugi cel natomiast dotyczy oceny stopnia aktualności tychże koncepcji” (s. 8) – koncepcji dzieciństwa, edukacji szkolnej (medialnej), edukacji termostatycznej.

Bartłomiej Krasny formułuje także problem badawczy – jak pisze – „wyrażający się w pytaniu: W jakim stopniu myśl Neila Postmana, obejmująca swym zakresem zagadnienia oddziaływania telewizji na społeczny konstrukt dzieciństwa oraz sferę edukacji szkolnej, jest aktualna współcześnie w czasie dominacji internetu?” (s. 8).

Zestawienie celów i problemu z tytułem *Pedagogiczne konsekwencje ekologii mediów Neila Postmana* – a dokładnie jego członem „pedagogiczne konsekwencje” – prowokuje pytanie o spójność logiczną i konsekwencję merytoryczną w podjętym procesie badawczym. Jednakże lektura całej pracy niweluje tę wątpliwość. Spójność merytoryczna celów i sformułowanego problemu jest tu oczywista – badacz doprecyzował realizację celu pierwszego [jest to „prezentacja koncepcji Neila Postmana”] wskazując jej zakres [oddziaływanie telewizji na społeczny konstrukt dzieciństwa oraz sferę edukacji szkolnej], natomiast rozszerzając go na „dobę internetu”, otworzył pole do uzasadnienia aktualności koncepcji Postmana – czyli zrealizował cel drugi (zob. głównie roz. 4).

Autor formułuje jeszcze jeden cel [umieszczony na samym początku *Wstępu*], który *nota bene* także realizuje w całej pełni, jest nim: „reinterpretacja myśli Postmana, mająca na celu wykorzystanie jego rozważań na użytek badań nad internetem, [...]. Czego efektem będzie rozdział „Termostatyczna koncepcja edukacji” (s. 142-164) powstały na podstawie przeniesienia negatywnych skutków oglądania telewizji na negatywne skutki korzystania z internetu. Cel ten także został osiągnięty. Przyczynił się do tego fakt, że refleksje Postmana „obejmujące zagadnienia medioznawcze i z zakresu edukacji medialnej odznaczają się dużą uniwersalnością, dzięki czemu można je wykorzystywać nie tylko kilkadziesiąt lat po ich publikacji, ale także w innych kontekstach niż te, których pierwotnie dotyczyły.” (s. 143) – pisze Bartłomiej Krasny. Cel ten można odczytać jako swego rodzaju kompilację sformułowanych wyżej dwóch pierwszych celów, bowiem dopełnia on prezentacji i analizy koncepcji Neila Postmana oraz służy uzasadnieniu jej aktualności.

Metodami badawczymi były analiza treści i analiza porównawcza [tu powstaje pewien niedosyt w zakresie braku opisu (rozumienia) zastosowanych metod, czy wskazania na metodologiczną lekturę Doktoranta].

Autor rozpoczyna pracę od zarysowania tła / kontekstu dla realizacji postawionych celów – co czyni w Rozdziale I – czyli prezentacji „Szkoły Toronto” (podrozdział pierwszy), którą współtworzył Postman i w której kształtowało się jego myślenie o roli mediów, wraz z samą koncepcją ekologii mediów. Dwa kolejne podrozdziały to dwie najistotniejsze dla tego projektu badawczego kategorie: mianowicie „Determinizm technologiczny” i „Ekologia mediów”. Obydwie kategorie otrzymały tu pełne wyjaśnienie (zostały zdefiniowane) i charakterystykę. Z przeglądu literatury z różnych dziedzin – pisze Autor – wynika, że obok „determinizmu ogólnego wskazuje się także na szereg różnych determinizmów szczegółowych, w ramach których funkcjonuje wspólne założenie o zdeterminowaniu życia ludzkiego przez ściśle określony czynnik. [...] można wywnioskować, że zachowanie człowieka jest warunkowane przez dwa rodzaje czynników: wewnętrzne (np. geny) lub zewnętrzne (np. sposób wychowania)”.

Przedmiotem dalszych rozważań będzie ostatni z wymienionych determinizmów, czyli determinizm technologiczny (w wersji medialnej), którego reprezentantami są uczeni ze „Szkoły Toronto” (s. 18). Autor dokonuje pogłębionej analizy tej determinanty – co jest oczywiście niezbędne dla dobrego rozumienia całej koncepcji Postmana, przesunięcia jej zastosowania na dobę internetu, a tym samym pokazania jej aktualności.

Drugą z głównych dwu kategorii, mianowicie „ekologię mediów”, Doktorant określił jako „oryginalną koncepcją badawczą, polegającą w najprostszym rozumieniu na badaniu relacji zachodzących między człowiekiem a mediami oraz wpływu, jaki wywiera na ludzi korzystanie z określonych środków przekazu” (s. 25). B. Krasny wymienia i analizuje poglądy tych, których Postman uznawał za ekologów medialnych, co także pokazuje interdyscyplinarność ekologii mediów oraz – jako teoretyczny zabieg badawczy – służy B. Krasnemu do budowania ram podjętego problemu. Wśród wymienionych znaleźli się m.in Marshall McLuhan, Harold Innis, Walter J. Ong, Eric Havelock, David Riesman, Alfred North Whitehead, Peter Drucker, Edward Hall, Lewis Mumford, Margaret Mead, Susanne Langer, Norbert Wiene (s. 28), ich sposoby rozumienia determinizmu, czy wkładu w budowanie ekologii mediów.

Na szczególne uznanie zasługują analizy B. Krasnego w podrozdziale „Ekologia mediów” oparte na oryginalnych tekstach Postmana, obudowane komentarzami innych jej współtwórców, wśród których zwracają uwagę odniesienia Autora do poglądów McLuhana, czy Onga. Za reprezentantów ekologii mediów w ujęciu „stricte” B. Krasny uznaje „Christine Nystrom, pierwszą osobę z tytułem doktora w tej dziedzinie, Terence’a Morana, Roberta K. Logana, Paula Levinsona i Lance’a Strate’a, który jest bezpośrednim kontynuatorem myśli Postmana w kwestii analizy mediów i badaczem jego intelektualnej spuścizny” (s. 26).

Rozdział drugi to „Rola mediów w kształtowaniu idei dzieciństwa i szkolnictwa – ujęcie historyczne”. Tu efektem analiz przeprowadzonych przez B. Krasnego są obrazy idei dzieciństwa i szkolnictwa w kolejnych kulturach (wyróżnionych na w oparciu o kryterium „medium”): kultura oralna - z brakiem (śladowością) idei dzieciństwa; kultura piśmienna, która budując szkolnictwo budowała zarazem ideę i pola dzieciństwa; kultura telewizyjna – prowadząca w rezultacie do zaniku dzieciństwa. Tu znalazł Autor miejsce na domknięcie prezentacji koncepcji Neila Postmana, bazując – słusznie, bo to oczywiste – głównie na jego dziełach.

Kolejny rozdział – który jest podstawą realizacji celu polegającego na pokazaniu aktualności myśli Postmana – „Kultura internetowa” wymagał od Autora szerokiego wyjścia poza myśl Postmana i sięgnięcia po dzieła współczesnych twórców z obszaru programowania, mediów elektronicznych i towarzyszących im kwestii psychologicznych. Na stronach 96-102 przedstawia historię rozwoju medium, jakim jest internet, uwzględniając kolejne fazy, a między nimi „From Web 1.0 to Web 6.0” oraz twórczość takich autorów jak M. Lakomy, K.

Król, K. Krzysztofek, N. Choudhury, K. Nath, R. Iswary, M. Tomaszewski, D. Benito-Osorio i inni.

W analizie i autorskim ujęciu (co należy podkreślić jako istotny walor tej pracy doktorskiej) kultury internetowej – konsekwentnie spotykamy się z odnoszeniem się przez Doktoranta do kwestii szkolnictwa i idei dzieciństwa. Dla ich realizacji opracowane zostały kwestie: umysłowości człowieka w internetowym środowisku informacyjnym (s.103-118); absorpcji uwagi przez internet (s.118-125); społecznościowego charakteru internetu (s. 125-134). Rozważania o kulturze internetowej zamyka podrozdział „Zanik dzieciństwa w kulturze internetowej” (s.135-141). W tej antypedagogicznej ze swej istoty konstatacji, nie sposób nie zgodzić się z wnioskami B. Krasnego mówiącymi, że dzieciństwo w kulturze internetowej wygląda podobnie, jak to opisywał to Postman w odnośnie do kultury telewizji; że idea dzieciństwa nie ma już zbyt wielkiego znaczenia pomimo, że obecnie nie ma wątpliwości co do tego, że dzieci ze swej natury potrzebują specjalnego kształcenia i wychowania, niemniej jednak problemem jest brak kontroli środowiska informacyjnego przez ludzi dorosłych, co uniemożliwia realizację tych postulatów (s. 140).

Bartłomiej Krasny słusznie konstatuje, że z propagowanej przez Postmana idei dzieciństwa wynika, że dorośli powinni mieć świadomość, że rozwój dziecka przebiega według własnych zasad, a nie tych przez nich ustalonych; że dzieciom powinno zapewnić się wychowanie pielęgnujące ich jaźń, ich indywidualność, ich naturalną ciekawość świata, wrażliwość i niewinność, które, jak twierdził Postman, „nie mogą zostać zniszczone pod groźbą utraty dojrzałej dorosłości”. Dzieciom należy się także takie kształcenie, które będzie odpowiadać potrzebom umysłu i które będzie im stawiało wysokie wymagania, bynajmniej nie z powodu ustanowienia nad nimi rygoru, ale ze względu na potencjał, jaki w sobie posiadają.

Idea dzieciństwa w kulturze internetowej nie znika dlatego, że dorośli zapomnieli o „inności” dzieci, ale raczej dlatego, że dorośli nie są świadomi konsekwencji, jakie niesie ze sobą brak kontroli nad środowiskiem informacyjnym z ich strony. Mechanizm zaniku dzieciństwa w przypadku telewizji i internetu jest ten sam, a internet niestety istotnie go wzmacnia. Powoduje to, że w pewnym stopniu dzieci zaczynają być traktowane jak mali dorośli, którym do pełni partycypacji w świecie ludzi dorosłych brakuje tylko odpowiedniego stopnia rozwoju fizycznego (s. 140-141).

Rozdział piąty to „Termostaticzna koncepcja edukacji” wieńcząca zarówno interpretację, reinterpretację, jak i aktualność koncepcji ekologii mediów Neila Postmana. B.

Krasny wydo był, że uczoney ten stał na stanowisku, iż edukacja powinna koncentrować swoje siły na przeciwstawianiu się dominującym trendom kulturowym, w szczególności, jeśli niosą one ze sobą negatywne konsekwencje. Dlatego Postman nadał tej koncepcji miano edukacji termostatycznej. Jej zadaniem ma być oferowanie kontrargumentów dla dominujących tendencji w szkolnictwie i kulturze, bowiem – jak pisał Postman – „Nie ma żadnej zmiany, rozwoju ani wzrostu, o którym można by myśleć – na każdym poziomie organizacji – który wkrótce nie stanie się zabójczy, jeśli w systemie nie pojawi się tendencja przeciwdziałająca” (Krasny, s. 142).

Słusznie twierdzi dalej, że z perspektywy Postmana nie można rozważać termostatycznej koncepcji edukacji bez uwzględnienia założeń ekologii mediów, gdyż to środowisko informacyjne ma być przedmiotem równoważenia. Postman w tym celu sięgnął do idei edukacji mającej swe korzenie w tradycjach humanistycznych i których potencjał miałby być przeciwwagą – co Autor pracy zdaje się promować i uzasadniać. Czyni to w odniesieniu do trzech obszarów: przedmiotów szkolnych, kształcenia językowego, klasy szkolnej. Zawiera je rozdział 5, ostatni, zarazem najbardziej twórczy – tworzy bowiem teoretyczne ramy pod nowe badania nad wpływem internetu na rozwój człowieka, na rolę szkolnictwa. Całość projektu badawczego kończy kwestią obecności / nieobecności „dzieciństwa w kulturze internetowej”. Pracę doktorską Bartłomieja Krasnego wieńczy dobrze napisane *Zakończenie*, które jest zgrabną syntezą wyników analiz i wniosków z kolejnych rozdziałów.

Konkluzja

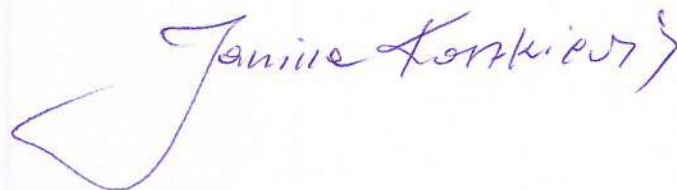
Przedłożona do recenzji praca doktorska Bartłomieja Krasnego jest pozycją nowatorską, interesującą i wartościową poznawczo. Pozytywnie oceniam treść analiz, ich uporządkowanie oraz konstruowane na ich podstawie uogólnienia. Badacz wykazał się świetną znajomością literatury, umiejętnością jej rozumnego lokowania w rozpatrywanym polu. Opracował podjęty temat w sposób rzetelny, wskazujący na umiejętność prowadzenia wielopłaszczyznowych analiz i refleksji na ich podstawie. Wykazał się również dobrą znajomością podstaw teoretycznych badanego problemu. Bartłomiej Krasny skonstruował i poprawnie zrealizował wartościowy projekt badawczy. Stwierdzam, że recenzowana praca charakteryzuje się wysoką jakością oraz że spełnia wymagania stawiane rozprawom doktorskim zgodnie z obowiązującymi przepisami, określone w art. 187 Ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. 2023, poz. 742 z późn. zm.).

Wnoszę więc o **przyjęcie dysertacji oraz dopuszczenie mgr. Bartłomieja Krasnego do dalszych etapów przewodu doktorskiego.**

Dodatkowo jakość pracy uzasadnia wysunięcie dwóch uzupełniających wniosków: wyróżnienie pracy (wniosek w odrębnym formularzu) oraz jej publikację, oczywiście po dokonaniu odpowiednich modyfikacji.

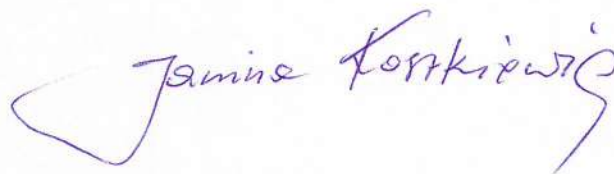

Uwagi w kwestii udoskonalenia:

-) Opis postępowania badawczego znajdujący się we *Wstępie* jest tu nieco rozproszony - Autor przeprowadził interesujące analizy badawcze, zaprezentował ich efekty, nie dokonał jednak uszczegółowionego ich opisu; opis własnej procedury badawczej jest najsłabszym punktem pracy, wymaga uzupełnień (niekoniecznie szerokich) i uporządkowania.

-) Mimo, że praca napisana jest bardzo dobrym językiem, zwiera pewną ilość tzw. „literówek”, np.: s. 7 jest „uprawione” – powinno być „uprawnione”; s. 58 jest „zapamiętywania” - powinno być „zapamiętywana”; s. 93 jest „dorosły” - powinno być „dorosłych”; s. 97 jest „społeczeństw” - powinno być „społeczeństwa”; s. 103 jest „umysłowe” - powinno „umysł”; s. 112 jest „zasad” - powinno być „zasada” i inne.

-) W przypadku publikacji można przemyśleć strukturę pracy w zakresie jej rozwinięcia i nadania równorzędnych rang (rozdziału, podrozdziału, pod-podrozdziału) takim kategoriom jak kultura oralna, piśmienna, telewizyjna, internetowa; korzystne – moim zdaniem – byłoby rozwinięcie (uszczegółowienie) struktury pracy. Obecna jest trochę w stylu „Postmanowskim” (gdzie np. w książce *W stronę XVIII stulecia* 8 spośród 9 rozdziałów ma tytuł określany pojedynczym słowem).

Kraków, dn. 3 czerwca 2024 r.

Prof. dr hab. Janina Kostkiewicz
Instytut Pedagogiki
Uniwersytet Jagielloński

Kraków, 3-06-2024

Wniosek o wyróżnienie
rozprawy doktorskiej mgr. Bartłomieja Krasnego nt. *Pedagogiczne konsekwencje*
***ekologii mediów Neila Postmana* napisanej pod kierunkiem prof. dr hab. Stanisława**
Galkowskiego

Przedkładam Wysokiej Radzie ds. Stopni Naukowych Uniwersytetu Ignatianum w Krakowie wniosek o wyróżnienie rozprawy doktorskiej Bartłomieja Krasnego nt. *Pedagogiczne konsekwencje ekologii mediów Neila Postmana* napisanej pod kierunkiem prof. dr hab. Stanisława Galkowskiego.

Uzasadnienie:

Podjęty temat *Pedagogicznych konsekwencji ekologii mediów Neila Postmana*, to wysoce pożyteczny – zarówno w wymiarze teorii, jak i praktyki wychowawczej – projekt badawczy.

Praca doktorska Bartłomieja Krasnego jest pozycją nowatorską, interesującą i wartościową poznawczo. Pozytywnie oceniam treść analiz, ich uporządkowanie oraz konstruowane na ich podstawie uogólnienia. Badacz wykazał się świetną znajomością literatury, umiejętnością jej rozumnego lokowania w rozpatrywanym polu problemowym. Opracował podjęty temat w sposób rzetelny, wskazujący na umiejętność prowadzenia wielopłaszczyznowych analiz i refleksji na ich podstawie. Stwierdzam, że recenzowana praca nie tylko spełnia wymagania stawiane rozprawom doktorskim zgodnie z obowiązującymi przepisami, określone w art. 187 Ustawy z dnia 20 lipca 2018r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. 2023, poz. 742 z późn. zm.), lecz charakteryzuje się ponadto się wysoką jakością.

Z poważaniem

